

Vojtěch Rakous alias Adalbert Österreicher

8. prosince 1862, Starý Brázdím – 8. srpna 1935, Praha

Narodil jsem se ve Starém Brázdímě, v takové chalupnické rodině – náhodou to byla rodina židovská. Dědkové a pradědkové... přebývali v Brázdímě nebo v některé okolní vesnici. A v této rodině jsem prožil celý svůj klukovský věk... jako všichni ostatní kluci brázdímsí. A výchova náboženská...? Skutečně, výchova náboženská byla, a byla odlišná..., tak jako byla odlišná náboženská výchova dětí v jedné evangelické rodině brázdímské. Ve všem ostatním byla výchova – pokud se vůbec o nějaké výchově vesnických kluků vážně může mluvit – navlas stejná. Zvláště jazyková. Otec s matkou uměli dohromady tolik německy, jako všichni brázdímsí chalupníci. A já že nejsem českým člověkem? Skutečně není většího neshledání pod sluncem než stále se opakující vylučování z národa... Jsem a zůstanu českým člověkem, ať se to komu líbí nebo nelíbí. Rozhodovati o tom přísluší toliko mně a nikomu jinému. Já ničím jiným být nemohu a nechci. (Je to Čech? Není to Čech?, 1918)

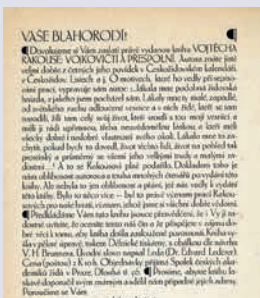
Vojtěch Rakous na fotografii z roku 1928. Literární archiv PNP.

Jméno autora tohoto vášnivého vyznání, zdejšího rodáka, nezní přitom česky ani trochu. Jeho rodové jméno zní Adalbert Österreicher, respektive Österreicher. Příjmení prozrazuje příchod jeho předků z Rakouska, rodné jméno matky Pollaková cestu jejího rodu z polské diaspory. Obě rodiny žily v prostředí jazykové českém po řadu generací, takže se jejich potomek musel učit německy v blízké židovské škole v Brandýse nad Labem. Oněch pár německých slov, spíše vyslovovaných v takzvané židovské němčině nebo jidiš, bylo možné slyšet v brandýské synagoze nebo modlitebně v Přezleticích, otec je slavnostně používal od pátečního zapálení šabesových svíček až po obřad havdala, požehnání nad pohárem vína, kterým je šabes uzavřen. S potutelnou (sebe-)ironií, připomínající židovské anekdoty, líčí později Rakous užívání těchto slov brázdímskými kluky i na pastvě.

Jeho otec Šalomoun, který „podnikavý vůbec nebyl, obchodní talent neměl a celý život těžce, úmorně pracoval“, a matka Barbara vychovávali jedenáct dětí. Nemilovaná škola v Brandýse byla vlastně jediným školním vzděláním, které Rakous obdržel. Kolem roku 1875 odešel do blízké Prahy, kde se vyučil prodávčem v galanterním obchodě. Jako vášnivý čtenář se seznámil s historickou literaturou obrozeneckých autorů (P. Chocholeuská, J. J. Marek, J. K. Tyl) a českými překlady oblíbeného Karla Herlofsohna-Herloše, pražského rodáka působícího v Lipsku. Rád vyhledával i fejetony Jana Nerudy vycházející každou neděli v *Národních listech*. Pak se načas vrátil do rodného Polabí, bydlel v Mratině jako podomní prodávče (hauzír) a obchodník s obilím. Svě první literární texty, politické humoresky a satiry na venkovské poměry, zaslal do časopisu *Paleček* redigovaného Rudolmem Pokorným. Už předtím si všiml jeho textů Jan Herben, který ho doporučil magistrátnímu úředníkovu Karlu Fischerovi, redaktoru *Kalendáře česko-židovského*. Do něj přispíval Rakous – tak zněla podoba jeho pseudonymu – povídkami z prostředí českých venkovských židů, zpočátku idyllicky propagujícími jejich kulturní a jazykové soužití s většinovým českým obyvatelstvem.

Židovská svatba. Ilustrace Adolfa Kašpara k Rakousově knize Na rozcestí z roku 1914. Literární archiv PNP.

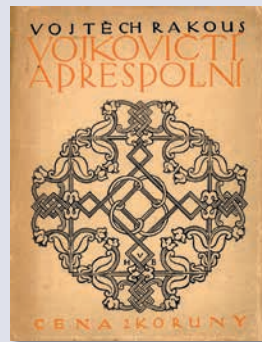

Nabídkový listek Spolku českých akademiků židů na knihu Vojtěcha Rakouse Vojkovicti a přespolní. Literární archiv PNP.

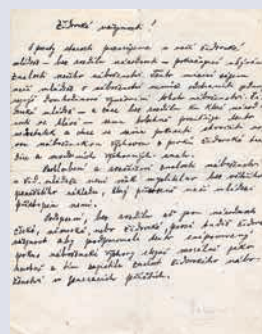
Později zveřejňoval povídky s humoristickým a sociálně kritickým zaměřením, s postavami manželů Modcheho a Rézy Korefovy, shrnuté roku 1910 do cyklu *Vojkovicti a přespolní*. K jejich popularitě přispělo Rakousovo vypravěčské nadání, důvěrná znalost prostředí, s nímž udržoval kontakt celý život, a ovšem i onen smysl pro (sebe-)ironii. V téže době, v 90. letech 19. století, se přestěhoval do Libně, tehdejšího pražského předměstí. Spolu s bratrem Karlem založil obchod Staroměstská tržnice obuvi, jehož filiálka na Primátorské (dnešní Zenklově) třídě vedl. Později se osamostatnil a založil rodninu. Angažoval se v českožidovském hnutí, jeho program hájil celý život etickými argumenty. A to i na přelomu století, v době tzv. lilsneriády a vypjatého českého antisemitismu, kdy se tradiční křesťanské stereotypy proti židům umocnily i nevráživostí jazykové kulturní, sociální a politické povahy: „Bylo v Čechách židovstvo němčící. Bojoviti proti těmto poměrům znamenalo postaviti se po bok utlačovaného národa.“ Svou představu o ideální náboženské toleranci židů a křesťanů zobrazil v povídce *Strýc Václav* čerpající z rodinných vzpomínek, vlastní strastiplnou cestu po společenském i osobním uznání vylíčil na hlavní postavě povídky *Kieslerův Lojza*. Od většiny jeho povídek se nápadně liší tragický příběh *Na rozcestí* o zapomenutém chudém příslušníkovu šťastné zbohatlé rodiny Mandelků.

Autor těchto povídek, vzpomínkových a publicistických textů žil spořádaný život živnostníka, manžela a otce, oblíbeného v širokém okolí. Bohoslužby navštěvoval v nové libeňské synagoze na Palmovce, dožil se rovněž dramatizace některých svých povídek a zfilmování *Vojkovických a přespolních* (1926). Necelé čtyři roky po jeho smrti (pohřben byl na Novém židovském hřbitově v Libni) byli jeho souvěrci vystaveni rasové perzekuci a mnozí posléze i násilně likvidací, včetně jeho dětí Josefa a Boženy. Ani filmový přepis jeho nejslavnější prózy se nedochoval. Svět českého venkovského židovstva přestal definitivně existovat.

PhDr. Václav Petrbok, Ph.D.

Obálka prvního vydání Rakousovy knihy Vojkovicti a přespolní od V. H. Brunnera. Literární archiv PNP.

Provolání připravené Vojtěchem Rakousem, kterým burcoval k finanční podpoře náboženské výchovy u židovské mládeže. Literární archiv PNP.

Titulní list německého překladu knihy Vojtěcha Rakouse Na rozcestí z roku 1922. Vedle německého se objevil i anglický překlad. Literární archiv PNP.